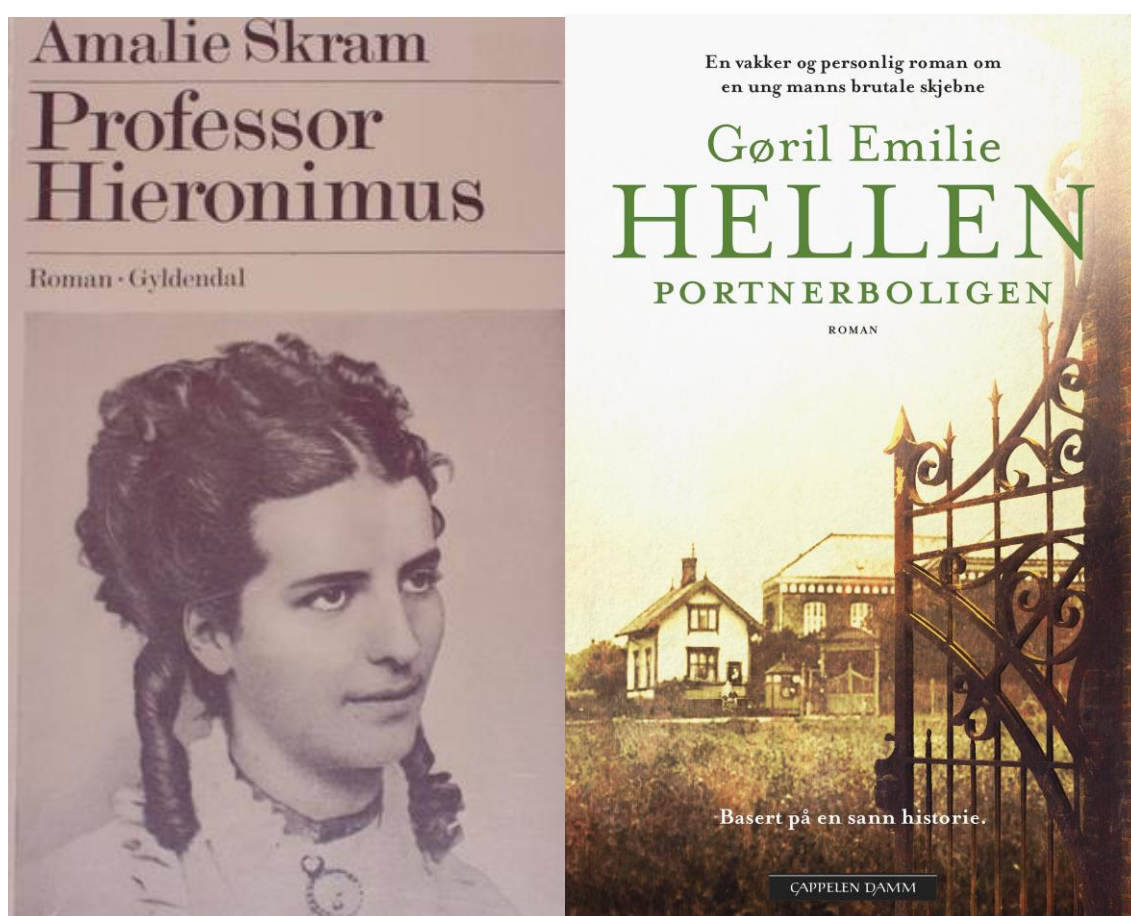

Hvordan blir psykisk helsevern framstilt i *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen*?

Bacheloroppgave

Innholdsliste

Tema og problemstilling	4
Hva er en roman?	4
Psykiatriens historie	5
Psykiatrien i Norge	5
Amalie Skram.....	6
Professor Hieronimus	7
Gøril Emilie Hellen	8
Portnerboligen	8
Moderne roman?	9
Psykisk helsevern i <i>Professor Hieronimus</i>	9
Ansatte	9
Frøknene	9
Hieronimus.....	11
Institusjonene.....	13
Symptom og behandling	15

Diagnose	15
Behandlingsmetoder	15
Besøk.....	16
Psykisk helsevern i <i>Portnerboligen</i>	16
Ansatte	16
Institusjonene	17
Symptom og behandling	18
Diagnose	18
Behandlingsmetoder	19
Besøk.....	20
Hvordan blir psykisk helsevern framstilt i <i>Professor Hieronimus</i> og <i>Portnerboligen</i> ?	20
Referanseliste	23

Tema og problemstilling

Psykologi og psykiatri er noe som har interessert meg lenge. På videregående hadde jeg «Psykologi 1» og «Psykologi 2» som valgfag, noe som var med på å øke interessen min. Jeg synes det er interessant med psykiske lidelser/psykiske sykdommer, men også historien og utviklingen fra før til nå. Både hvordan de behandlet sykdommene, men også hva de mente eller trodde var årsakene.

Jeg hadde likevel ikke lest mange skjønnlitterære bøker som handlet om disse temaene. Men når jeg da skulle velge et tema å skrive en bacheloroppgave om, var dette noe jeg tenkte kunne være spennende. På grunn av min interesse landet jeg derfor på psykologi og psykiatri i litteraturen. Fordi jeg også interesserer meg for psykiatriens historie, tenkte jeg det kunne vært interessant å sammenligne en eldre roman med en moderne roman.

Før i psykiatrien ble det f.eks. brukt kritiske metoder som lobotomi og insulinsjokk. Dette er metoder vi ikke lenger bruker i dag. Det samme gjelder ord som var vanlige å bruke før f.eks. sinnssykehus/galehus. Jeg ville se om dette hadde noen betydning i litteraturen, f.eks. med hvilke ord som ble brukt eller hvordan det psykiske helsevernet ble fremstilt. Ut ifra dette valgte jeg to romaner, og kom da fram til problemstillingen min «Hvordan blir psykisk helsevern framstilt i *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen*?»

Hva er en roman?

Både *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen* er romaner. Men hva er egentlig en roman?

Jeg synes Tone Selboe får dette fram på en veldig fin måte:

Romanens kunnskapsdimensjon er uomtvistelig, likevel er det ikke faktakunnskap eller –viten, men snarere menneskekunnskap som er dens største styrke. Romanens viten er først og siste det jeg har kalt antropologisk; den gir oss tilgang til andres menneskers indre, til tanker, følelser og bevissthetliv, åpner tid og rom, er psykologisk og sosiologisk; historie og språk – utforsker enkelt sagt det menneskelige i all sin kompleksitet. (Selboe, 2015, s. 118)

I motsetning til faglitteratur og vitenskap får vi ikke bare vite *om* sykdommen, årsaken til den, og symptomer, men vi får vite *hvordan* det føles både for den som har sykdommen og for de rundt. Det som også har betydning for min oppgave, er romanenes verden. Romanene mine er skrevet på to helt forskjellige tidspunkt og viser to forskjellige verdener. Romaner har ofte noe som viser til samfunnet, eller tiden, de ble skrevet på, f.eks. samfunnskritikk. I min oppgave håper jeg at de to romanene får fram at de ble skrevet i to forskjellige tidsepoker og at dette vises i hvordan det psykiske helsevernet blir framstilt.

Psykiatriens historie

Vår forståelse av psykisk helse, men også behandlingen av den har endret seg svært mye gjennom historien. Psykiatrien har gjennomgått blant annet religiøse metoder, bruk av tvang og innesperring, før vi kom til den humane behandlingen vi har i dag.

Michel Foucault skriver i boken hans *Galskapens Historie*, om hvordan dette endres i forhold til hva det enkelte samfunn mener om psykisk helse, eller galskap som han kaller det. Vi kan derfor si at hvordan psykisk helse og uhelse forstås, håndteres og behandles, henger sammen med samfunnets utvikling. Hva som har blitt regnet som «galskap» og hvordan de «gale» har blitt behandlet har vært avhengig av tid, sted og kultur, altså kontekst. (Foucault, 2000)

Dette er vel kanskje grunnen til at vi ikke lenger bruker lobotomi som en behandling for schizofreni, slik Einar blir utsatt for, eller at pasienter ikke må ligge flere dager i strekk uten å kunne forlate sengen, slik Else er nødt til. En grunn til at behandlingene Else og Einar blir utsatt for kan virke så umenneskelige for oss, er at vi i dag møter, forstår og behandler psykiske lidelser på en helt annen måte. Det har likevel vært sånn, og begge romanene forsøker å være historisk korrekte i forhold til dette.

Psykiatrien i Norge

I Norge fikk vi vårt første asyl på midten av 1800-tallet, Gaustad asyl. Som jeg kommer tilbake til er det på Gaustad asyl, Amalie Skram får sitt første møte med psykiatrisk sykehus når hun er innlagt en kort periode i 1877. Noe annet som oppstod på 1800-tallet var behandlingsmetoden «sjelelig ortopedi». Her skulle man i motsetning til å lytte til hva pasientene fortalte, ha en nedlatende holdning. Psykiaterne skulle ikke snakke *med* pasientene, men *til* dem. En professor som brukte denne metoden, og som advarte mot å snakke for mye med pasienten var ingen andre enn Knud Pontoppidan (Professor Hieronimus). (Hermundstad, 1999, ss. 38-39)

En annen metode som kom en del senere, tatt i bruk på Gaustad i 1936, var insulinkoma. Pasienten ble injisert med så mye insulin at blodsukkeret falt kraftig, noe som førte til bevisstløshet og koma. Etter en stund ble det tilført sukker igjen, slik at pasienten våknet. Denne metoden ble blant annet brukt mye på pasienter med schizofreni, noe vi ser også blir brukt på Einar i *Portnerboligen*. (Hermundstad, 1999, s. 45) En annen behandling som ble brukt mot schizofreni var elektroterapi, også noe Einar blir utsatt for. (Hermundstad, 1999, s. 49)

Enda en metode som blant annet ble brukt på pasienter med schizofreni var lobotomi. Lobotomien ble introdusert av neurologen Antonio Egas Moniz i 1935. I inngrepet ble nervebanene fra frontallappen til mellomhjernen kuttet. Denne operasjonsmetoden var svært populær, og ble brukt mye i Norge på 1940- og 50-tallet (Hermundstad, 1999). Noe som passer godt i forhold til at *Portnerboligen* også foregår på 1940- og 50-tallet.

Amalie Skram

Professor Hieronimus og *St. Jørgen* er begge inspirert av Skrams egne erfaringer. Hun var selv innlagt to ganger på psykiatrisk sykehus. Den første gangen på Gaustad asyl da hun var 31 (1877), og den andre gangen på St. Hans sinnssykehospital da hun var 47 (1893) (Bremer, 1996, s. 9).

Steds- og personnavn ble kamuflert, men så overfladisk at ingen var i tvil om hvem de angjeldende personer var, og hvilke sykehus det dreiet seg om. Professor Hieronimus er overlege Knud Pontoppidan, St. Hans sinnssykehospital er St. Jørgen, pasienten, malerinnen Else Kant, er dikteren Amalie Skram. Bøkene hadde et dobbelt formål: vise at hun som ikke-sinnssyk var feilplassert på «galehus», og advare mot overlege Pontoppidan og hans behandling. (Bremer, 1996, s. 111)

Professor Hieronimus er altså ikke bare basert på Skrams opplevelser når hun var innlagt, men en ekte person; Knud Pontoppidan. Knud Børge Pontoppidan ble født i 1853 og døde i 1916. Han var en dansk professor og overlege som har hatt betydning for den danske psykiatriens historie som reformator i omsorgen for sinnssyke (Bremer, 1996, s. 115).

Knud Pontoppidan ble cand. med. 22 år gammel. Tre år etter fikk han gullmedalje for en rettsmedisinsk avhandling. Han foretok en rekke studiereiser og traff Europas ledende psykiatere og nevrologer. Etter at han en tid hadde vært reservelege ved VI. avd. på København Kommunehospital, ble han overlege der i 1888-97. (...) Han var en høyt begavet og meget ansett mann med en stor og omfattende vitenskapelig produksjon på over hundre arbeider. Han var en glimrende, populær og beundret foreleser. Ved sitt fine og kultiverte vesen hadde han en usedvanlig tiltrekning. (Bremer, 1996, s. 115)

Dette høres derimot ikke ut som den maktsyke professor Hieronimus vi møter i Skrams roman. Når *Professor Hieronimus* kom ut var det derimot ikke bare Amalie Skram som hadde klaget på Pontoppidan. Sypike Karen Andresen, etatsråd Brun og komtesse Schimmelmann hadde klaget over tvangsinnleggelse og tilbakeholdelser på hans avdeling (Bremer, 1996, s. 116).

Om dette stemte var ikke lett å vite, men det var uansett Pontoppidan som fikk skylden. Av uklare grunner valgte han også å slutte på VI. avd. i 1898. Når han gjorde dette ga han samtidig ut et forsvarsskrift der han svarte tilbake på kritikken han hadde fått. Her omtaler han blant annet Skrams romaner, noe Skram selv ikke brydde seg om å følge med på (Bremer, 1996, ss. 118-119).

Som nevnt var det ikke bare at Professor Hieronimus var Knud Pontoppidan, som var lett å finne ut. Amalie Skram var naturligvis Else Kant. Også dette lå svært tett til virkeligheten. F.eks. la Skram, i likhet med Else, seg inn frivillig. Andre likhetstrekk kan vi se i notatene om Skrams oppførsel når hun i 1894 ble lagt inn til observasjon i VL. avd.:

Pasienten er meget misfornøyd med innleggelsen. Hun erklærer at hun nok skal bli gal når hun skal ligge i en celle omgitt av gale. Hun får ikke sove når det er uro omkring henne. Hun er misfornøyd med at man har konfiskert alt hva hun hadde med seg – bøker, hårbåndet og en flaske opiumsdråper som hun må ha mot hoste. (Bremer, 1996, s. 105)

Dette sitatet fra Skrams lege kunne like gjerne vært noe professor Hieronimus hadde skrevet om Else. Else sier selv, i romanen, at hun er omgitt av gale. Heller ikke hun får sove når det er uro rundt henne, noe som er en del av grunnen til at hun ikke klarer å sove på hospitalet. Til og med gjenstandene er de samme som Else hadde med da hun «sjekket inn». Bøkene hun skulle lese, hårbåndet hennes som ble klippet, og opiumsdråpene hun også trengte mot hoste.

Professor Hieronimus

Professor Hieronimus er skrevet av Amalie Skram og ble først utgitt i 1895. Romanen er den første i serien av totalt to. *På St. Jørgen*, som er den andre romanen, er en fortsettelse på *Professor Hieronimus* og ble også utgitt i 1895. Begge romanene har blitt omtalt som Skrams sinnsykehusromaner ettersom de tar for seg psykiske lidelser og psykisk institusjoner. I tillegg er begge romanene basert på Amalie Skrams egne erfaringer, noe jeg nevnte tidligere.

I romanen *Professor Hieronimus* møter vi hovedpersonen Else Kant. Else er en malerinne som sliter med forskjellige problemer. Hun er blant annet plaget av søvnmangel og selvmordstanker. I tillegg føler hun stresset av å skulle være både mor, kone og kunstner, noe hun ikke føler hun får til. Hennes mann Knut, sammen med hennes lege, anbefaler derfor å søke hjelp hos professor Hieronimus som skal være så fantastisk. Planen er å være der noen dager for å få ro og slappe av. Else går derfor med på dette og legges inn av fri vilje.

Men når Knut er gått, og Else står igjen alene oppdager hun raskt at det ikke var slik hun hadde tenkt. Blant annet blir hun plassert på en lukket avdeling, der hun må ligge i sengen hele dagen. I tillegg nekter professoren henne å få besøk av Knut. Hieronimus som skulle være så flink nekter å høre på Else, og hun mener selv at professoren gjør henne mer syk enn det hun var når hun kom. Etter å ha vært 25 døgn på hospitalet, der hun egentlig skulle være maks 10 døgn, skal Else bli flyttet til St. Jørgen. Slik slutter romanen. St. Jørgen er et annet sinnssykehus, der neste roman i serien begynner.

Gøril Emilie Hellen

Gøril Emilie Hellen ble født i 1966, og kommer selv fra Trondheim der romanen *Portnerboligen* tar sted. Hun skrev *Veien over klippene* i 2014, som er hennes første roman i tillegg til *Portnerboligen* (Gøril Emilie Hellen, 2019).

Portnerboligen er, i tillegg til å være Hellens andre roman, basert på hennes egen families historie. Hellens mor, sammen med sine to brødre, vokste opp i portnerboligen ved Trondheim sykehus. En av brødre hennes, altså Hellens onkel, ble erklært sinnssyk når han var 20 år. Han ble blant annet utsatt for insulinsjokk og elektroshokk, før han til slutt ble lobotomert når han var 22 (Hellen, 2019, ss. 288-289). Hendelsene i romanen, og Einar, er altså inspirert av hennes egen slekt. Det er likevel en roman, og ikke en biografi, så det er naturligvis lagt til handling av fiksjon.

Portnerboligen

Portnerboligen er, som nevnt, skrevet av Gøril Emilie Hellen, og romanen er basert på Hellens familie. Dette gjør romanen, i likhet med *Professor Hieronimus*, personlig. *Portnerboligen* ble utgitt i 2019, men historien finner sted i Norge i etterkrigstiden.

I romanen følger vi familien Edwardsen som bor i portnerboligen like utenfor sykehuset i Trondheim. Faren Johan jobber som portner og har sammen med Margit barna Einar og Svanhild. Tidlig i romanen merker vi at Einar oppfører seg merkelig, noe vi senere får vite begynte etter han slo hodet. Hvordan han har slått seg får vi derimot aldri vite ettersom han gir forskjellige versjoner når han blir spurt.

Senere i romanen legger Einar seg selv inn på Østmarka psykiatriske sykehus. Her får vi et innblikk både i symptomene som plager Einar i tillegg til behandlingene han blir utsatt for. På et tidspunkt blir han flyttet til lukket avdeling, men kommer etter hvert tilbake til den åpne avdelingen. Og etter 6 måneder blir han erklært frisk og skrives ut. De hjemme merker likevel

at han ikke er helt frisk og fortsatt oppfører seg litt merkelig. Dette fører til slutt at Einar blir tvangsinnlagt. Denne gangen blir han diagnostisert med schizofreni.

Mens han er innlagt klarer han å rømme hjem, der Margit er alene mens Johan er i porten. Når Johan kommer inn, finner han Margit død i kjellertrappen og Einar er borte. Symptomene til Einar blir ikke bedre og legen anbefaler derfor lobotomi som skal ha effekt på pasienter med schizofreni. Romanen slutter åpent med at Einar er på vei til å bli lobotomert.

I romanen følger vi både faren Johan, Einar og Svanhild sine perspektiver. Etter hvert når Einar blir lagt inn på psykiatrisk sykehus, får vi også følge pleieren Stig. Vi får på den måten se hvordan sykdomsforløpet føles for de forskjellige partene, fra Einar slår hodet fram til den siste innleggelsen. Romanen er også delt inn i tre deler. Den første delen er før Einar blir lagt inn, del to er etter/mens Einar er lagt inn, og del tre er etter Margit er død. På den måten får vi se hvordan de ulike personenes tanker og følelser blir påvirket av det som skjer underveis i historien.

Moderne roman?

Som sagt så ville jeg i denne oppgaven sammenligne en moderne og en eldre roman.

Partnerboligen, som er min moderne roman, forgår likevel på 1940-, 50-tallet. Handlingen foregår derfor ikke i det vi tenker på som nyere tid. Den er likevel skrevet og utgitt i 2019, noe som gjorde at jeg valgte den som min moderne roman.

Psykisk helsevern i *Professor Hieronimus*

Ansatte

En viktig del av det psykiske helsevernet er de ansatte. Mye av dette handler om det relasjonelle, altså måten de snakker på, måten de uttrykker seg på og måten de behandler pasientene på. De ansatte har derfor stor betydning, spesielt for Else, noe vi ser tydelig i *Professor Hieronimus*.

Frøknene

Mye av grunnen til at Else klarer seg inne på hospitalet er sykepleierne eller «frøknene» som det blir skrevet i romanen. Else selv sier at hun ikke hadde klart seg uten dem:

Den buttede Thorgren med de røde glade kinn. Hele dagen var hun av og til kommet hen til henne og hadde talt muntert og vennlig, og på alle måter søkt å vise sitt gode sinnelag, ikke å tale om Madonna-Hansen, hvis store øine lyste av godhet og den inderligste medlidenhet. Og så frøken Suenson, nattevakten, som ved sin blotte tilsynekomst virket lindrende på Elses

kvaler. Gudskjelov for sykepleierskene. Tenk om de hadde vært som Hieronimus! (Skram, 1976, s. 284)

Bare i ordene Else bruker til å beskrive frøknene kan vi se at de har betydning for henne. «talt muntert og vennlig», «sitt gode sinnelag», «lyste av godhet», «inderligste medlidenhet» «virket lindrende». Alt dette som Else legger merke til, viser hvilken betydning de har både for Else selv, men også for hennes opphold på hospitalet.

Dette kan vi også se i et annet sitat der Else snakker om frøken Stenberg:

Hvor hun var søt og snild, frøken Stenberg. Else, som hadde tenkt, at hun gikk omkring på dette pinens sted uten følelse for ofrenes elendighet, og nu hadde hun nettop, da Else hadde voldt henne ubehageligheter, vist kjærlighet og deltagelse. Aldri skulle Else glemme henne det! (Skram, 1976, s. 284)

Else beskriver frøken Stenberg som søt og snill, og viser hvordan hun har vist henne både kjærlighet og deltagelse noe Else aldri skulle glemme henne for. Dette viser igjen hvor mye frøknene bryr seg om Else, og de andre pasientene, og hvor stor betydning det har for Else sitt opphold.

Else var derimot litt mer skeptisk til frøknene de første dagene, men fant raskt ut at også de fikk ordre fra Hieronimus som de måtte følge selv om de egentlig bare ville det beste for Else og de andre pasientene:

Hun hadde for øvrig fornemmelsen av at de instinktmessig ikke ville røpe den gode forståelse, som var mellom dem og henne. Såsnart Hieronimus kom tilbake, blev de stive og stenge å se til. Det var i det hele tatt, som om atmosfæren frøs til is, straks han bare viste seg. (Skram, 1976, s. 284)

Det at frøknene bare ville det beste for Else sier de til og med selv; «- Kjære, lille frue, vi vil alle så gjerne gjøre det best mulig for Dem. Tro mig, det er sant – hun bøiet sig helt ned til Else og så kjærlig på henne.» (Skram, 1976, s. 277) Hun rettet derfor ikke sinnet sitt mot frøknene men mot Hieronimus.

Som sagt er det ikke mye Else ser, eller får snakket med professoren. Når Hieronimus ikke er på jobb, er det da en reservelege som snakker med, og behandler pasientene. Selv om reservelegen er under Hieronimus, som han selv sier er den beste de har, gir han et helt annet inntrykk. Else, som i starten er bekymret for at reservelegen skal være lik Hieronimus, blir beroliget av frøken Suenson; «- Nei, reservelegen, frøken Suenson, hvis ansikt, mens hun talte

om professoren, hadde hatt et engstelig uttrykk, smilte lettet, - han er jo så elskverdig» (Skram, 1976, s. 292)

Frøknene som selv er engstelige, og nesten redde for Hieronimus, har altså et mye bedre forhold til reservelegen. Else får også raskt et godt forhold til reservelegen, og får kjenne denne elskverdigheten som frøken Suenson snakker om:

Hun var ham tross alt takknemlig, fordi han like fra den første aften hadde vært medmenneskelig og vennlig imot henne. Så var der også dette glimt av medlidenhet, som kunne komme og gå i hans klare flegmatiske øine, og som især ved nattetider, når hun var allermost oprevet og fortvilet, for et øieblikk trøstet og dulmet henne. - (Skram, 1976, ss. 314-315)

I motsetning til Hieronimus beskriver Else reservelegen som «medmenneskelig», «vennlig» og med «glimt av medlidenhet», ord som står i sterk kontrast til professoren. Hun sier også at reservelegen trøstet og dulmet, eller roet, henne ned når hun var fortvilet. Hieronimus derimot uttrykker det som sinnssykdom hvis Else virker fortvilet.

Vi ser at nettopp måten frøknene og reservelegen snakker på, uttrykker seg på, og behandler Else på, har stor betydning for Else. Det er dette som gjør oppholdet hennes tolererbart, og det er disse egenskapene, denne medmenneskeligheten, professor Hieronimus mangler.

Hieronimus

Selv om Else går med på å legges inn under professor Hieronimus, er det ikke mye hun verken snakker eller ser til han. På forhånd hadde hun derimot hørt positive ting, men begynner raskt å sette spørsmålstegn til behandlingene han bruker.

Blant annet får hun ikke lov å få besøk av mannen Knut. Hun får heller ikke snakke med Hieronimus når hun ønsker det, men når hun endelig gjør det føler hun seg ikke hørt:

- Får jeg ikke lov å tale med Dem? ropte Else. Hieronimus vendte sig halvt om. – Ikke like straks, sa han og slo ut med hånden. Så forlot han cellen fort og lettbenet, som han var kommet, fulgt av sine hvite drabanter. (Skram, 1976, s. 268)

I tillegg blir nesten alt hva hun gjør et uttrykk for sinnssykdom. Etter hvert begynner hun å bli både misfornøyd, sur og sint, noe som til slutt utvikler seg til et hat mot professoren.

Dette igjen fører til at Else konstant tenker på Hieronimus. Hun følger med og tenker på alt han gjør, og blir oppmerksom på maktmisbruket hans. Dette hatet blir blant annet uttrykt i brevet som Else avslutter med «Deres opriktige fiende Else Kant.»

Hieronimus vil derimot ikke skrive Else ut, og ettersom Else ikke kan gjøre det selv, blir hun nødt til å «overleve» på hospitalet så lenge Hieronimus ønsker.

Det er likevel ikke bare Else, som den eneste pasienten, som irriterer seg over hvordan Hieronimus er. Fru Syvertsen uttrykker også irritasjon over det å ikke få snakke med han; «- Alle synes, de skal snakke med Hieronimus, vedblev hun, men vi får jo ikke snakke med ham. Bu, bæ øh, døh, sier han, og så er han borte» (Skram, 1976, s. 299)

Det er heller ikke bare pasientene som har tanker om Hieronimus. Nå Else snakker med den ene frøkenen, Suenson, uttrykker hun redsel for Hieronimus:

- Nei, men han er så steng, å så steng, så steng. Jeg skjelver av angst, nå han viser sig på gangen, ja jeg skjelver en hel time i forveien, for jeg er så bange for, at ikke alt er, som det skal være. Engang mens han gikk stuegang, oppdaget jeg, at der om sepestykket derute i kroken på vaskeservanten hadde viklet sig et hår. Ja sådan som jeg rystet fra øverste til nederst. Jeg torde ikke gå hen å ta håret bort, ikke røre mig av pletten, og jeg er viss på, han så det. Han ser alt. (Skram, 1976, ss. 291-292)

Ovenfor de ansatte er han altså veldig steng, noe som gjør de redde bare for å møte han. I tillegg sier frøken Sueson at han «ser alt», noe som viser hvor mye kontroll han har. Denne frykten for Hieronimus gir han makt over de ansatte til å gjøre ting slik han vil. Dette blir også forsterket av frøken Stenberg som sier: «- Professoren tåler ikke kritikk. Ikke av noen, og aller minst av en pasient.» (Skram, 1976, s. 302) De ansatte, og pasientene, skal altså ikke stille spørsmålstegn ved noe, men bare gjøre som de får beskjed om.

Måten Hieronimus oppfører seg på når Else er innlagt gjør det ironisk at det er som teolog Else først husker professoren. Hieronimus hadde en gang preket når onkelen var forkjølet. Else tenker til seg selv «Gudskjelov for det ikke var et usympatisk menneske, Hieronimus minnet om, siden han nu engang slett ikke lignet, hvad hun hadde tenkt sig» (Skram, 1976, s. 249). I første møte virker altså Hieronimus som et sympatisk menneske, men denne sympatien er nettopp det Else savner når hun er innlagt.

Frøknene og Hieronimus blir som kontraster i forhold til hverandre. Frøknene viser vennlighet og menneskelighet, mens Hieronimus blir det kalde umenneskelige. Frøknene blir også et symbol på det gode i helsevernet, på hvordan pasienter skal bli behandlet. De har fokus på det menneskelig og ser Else, personen, bak sykdommen. De behandler Else på en god måte, bryr seg om henne og gir henne respekt. Hieronimus derimot blir en kritikk, og viser hva som er

feil måte å behandle pasienter på. Han skaper en følelse av overmakt, maktmisbruk og urettferdighet. Hieronimus blir alt det frøknene ikke er.

Institusjonene

En annen sentral del av det psykiske helsevernet er selve institusjonene, altså arkitekturen og rommene. Det er disse omgivelsene pasientene har å forholde seg til, og det har derfor påvirkningskraft på oppholdet. Det har også betydning for det sosiale. Er det mulighet for å trekke seg bort å være alene? Er det mulighet for å være med andre? Dette henger også sammen med friheten. Er det frihet for å være i kontakt med andre, eller er det tvang om å være alene på rommene? Kan pasientene gå hvor de vil, eller er de «stengt inne»?

I *Professor Hieronimus* har Else to forskjellige rom i løpet av oppholdet sitt på hospitalet. Det første er et enerom; «Midt i det avlange rum stod der en jernseng og ved dens hodegjerdet et lite gult nattbordskap. Ellers intet. Vinduet var anbragt høit oppe på veggen.» (Skram, 1976, s. 254)

Vi får følelsen av et kaldt og tomt rom, og Else selv beskriver det som et fengsel. Bare ordet «jernseng» føles hardt og kaldt, og ikke noe man vanligvis forbinder med sykehus. Det er ikke noe man tenker levende personer skal sove på. En slik seng er i hvert fall ikke noe pasienter som ønsker å bli bedre, fortjener å ligge på.

Også gangen utenfor rommene gir Else et fengselsinntrykk:

Else var hurtig gått gjennom begge dører, som frk. Stenberg omhyggelig trakk til og låste, og de befant sig nu atter på en gang av samme bredde og lengde som den forrige. De samme høie vinduer, de samme gule bord og stoler, de samme skikkelser i løst, blått bommelstøi. Kun var der flere dører på langveggen, og de stod allesammen åpne. Gassblussene høit oppe satt i ståltrådsbur anbragt i firkantede vegghuller, ett over hver dør. Der fantes hverken potteplanter eller gulvmatter, og inntrykket Else fikk, var ennu mere nakent og fengselsaktig enn på den forrige gang. (Skram, 1976, s. 253)

Gangene var altså like uansett hvilken avdeling pasientene var på. Dette, i tillegg til fraværet av planter eller andre pyntegjenstander, gjør det lite personlig og «nakent» som Else selv sier. I tillegg er dørene til avdelingen lukket og låste. Dette betyr at Else mister friheten til å gå hvor hun selv vil. Det blir som et fengsel. Dørene til rommene er derimot åpne, noe som gir lite privatliv.

Senere i romanen blir Else flyttet til et nytt rom. Også dette beskriver hun som et fengsel:

Foruten sengen inneholdt det en chaiselongue, et bord og en stol. Også her stod døren åpen natt og dag ut til en med et gult bord og 2 stoler møblert gang, som likesom cellegangen var lukket av vel tillåste fløidører. Værelset støttet på den ene side kloss op til cellene, hvorfra det kun var skilt ved en almindelig vegg, og hadde på den annen side et rum med seks senger, som for øieblikket stod tomt. Enskjønt vinduet foroven var behengt med en rødbrun ullen gardinkappe, virket det god høit oppe som det satt, og med sine bittesmå ruter likeså jerngitret som cellenes vinduer, og Elses inntrykk av å være i fengsel var det samme som før. (Skram, 1976, ss. 312-313)

Her er det blant annet gitrene på vinduene som gir en fengselsfølelse. Ettersom noen av pasientene kan ha selvmordstanker, er det naturlig at de ikke bare kan åpne vinduet. Gitrene gir likevel en følelse av å være innstengt, noe som kanskje ikke nødvendigvis gjør det bedre. I tillegg er vinduet høyt oppe. Selv om det sannsynligvis slipper inn litt sollys, gir det ikke den samme følelsen når man ikke kan se ut av vinduet.

En annen ting er dørene. Døren inn til Elses rom stod alltid åpen. Else kan altså ikke lukke døren selv hvis hun ønsker. Dette gir at Else mister friheten til privatliv. Cellegangen er derimot lukket med låste dører. Else, og de andre pasientene, mister derfor friheten til å gå hvor de vil. Else selv uttrykker mangelen på frihet; «- Frihet – aldri var det falt henne inn, for en verden av lykke det ord rummet.» (Skram, 1976, s. 278)

All handling i romanen foregår inne på hospitalet. Det blir derimot nevnt en luftehage én gang. Men heller ikke luftehagen gir noe koselig inntrykk: «et høit plankeverk omgitte stykke jord, som de kalte have, med to ganger mellem de nakne trær, fulgt og påpasset som den arrestant, hun var, og med gjenbohusenes alle vinduer gloende nær» (Skram, 1976, s. 377)

Det er altså ikke en ordentlig hage engang. Det høye plankeverket, i tillegg til å på bli passet på gir heller ikke noen særlig følelse av frihet. I tillegg er alle vinduene nære, noe som Else sier, gjør at hun føler seg beglodd. Beskrivelsen minner om en luftegård, slik vi ser i fengselsfilmer, og jeg forstår godt at Else ikke synes det er noe gøy å være ute hvis det er tilbudet de har.

Som nevnt har omgivelsene påvirkningskraft på oppholdet til pasientene. Rommene er tomme og kalde, og blir beskrevet som fengsel. I tillegg kan ikke Else, eller de andre pasientene, gå hvor de vil eller åpne og lukke dører selv. Dette, sammen med fengselsfølelsen, gir lite frihet noe som er med på å påvirke hvordan Else opplever oppholdet sitt, nemlig forferdelig.

Symptom og behandling

Symptom, eller problemer, er ofte mye av grunnen til at noen blir lagt inn på en psykiatrisk institusjon. Det er også symptomene som er med på å bestemme hvilken behandling den enkelte pasienten får, og det er behandlingen som naturligvis skal gjøre pasientene frisk igjen. I *Professor Hieronimus* får Else noen merkelige behandlinger, som hun selv mener ikke gjør henne frisk, men verre.

Elses symptom består blant annet av søvnmangel og selvmordstanker. Søvnmangelen fører igjen til at Else hallusinerer:

Der kom disse stampende hovslag oppover trappene inn gjennom entrédøren, som sprang op av sig selv. Hurtig taktfast gikk det. Soveværelsedøren gled op, og inn suste langsomt dette tog av brune, skjønne hester, som Else ofte hadde sett i den senere tid. Hestenes hoder og overkropper var stive og livløse, og i stedet for øine var der store sorte hull, men de fine spinkle ben løftet og strakte sig og førte toget av sted, inn i spisestuen og atelieret, ut gjennom entréen og inn igjen i soveværelset, taktfast, gjengangerlig uforstyrrelig. (Skram, 1976, s. 241)

Hallusinasjonene fortsetter også etter at Else er innlagt, og det er noen episoder på hospitalet der Else hallusinerer. Dette henger kanskje sammen med at hun fortsatt har søvnmangel, ettersom hun i en lang periode ikke klarer å sove på hospitalet.

Diagnose

Elses problemer, eller symptomer, gjør at Else til slutt får en diagnose. Etter at Else har fått vite at hun har fått et nytt værelse og vil bli flyttet, er Knut hos professor Hieronimus.

Hieronimus sier da til Knut at «- Deres hustru er uttalt sinnssyk.» (Skram, 1976, s. 310) For å oppnå helbredelse anbefaler derfor Hieronimus at Else innlegges på St. Jørgen i et års tid.

Behandlingsmetoder

Tidlig i romanen blir hvile og ro nevnt som noe viktig for å kunne bli frisk. Når Else blir lagt inn opplever hun derimot at hun verken får ro eller hvile. Som en slags behandling må hun ligge i sengen hele dagen, noe hun naturligvis misliker.

- Ligge! Else var nær ved å le. – Skal man ligge, når man ingen ting feiler?
- Hvorfor er De så kommet her? Spurte frk. Stenberg strengt.
- Ligge, gjentok Else og lo nu virkelig. – Hvor lenge om jeg tør spørre? En hel dag kanskje?
- Det kommer an på. Hvis De er meget rolig, slipper De måske med en uke? (Skram, 1976, s.

254)

Else blir naturligvis overrasket over å måtte ligge i sengen hele dagen. Frøken Stenberg derimot virker overrasket over at Else stiller spørsmål til dette. Her nevner også frøken Stenberg at det kommer an på hvor rolig Else er. Dette ser vi få betydning senere i romanen: «Så kom frk. Stenberg og rakte hånden til godnatt: - Jeg vil gjøre alt for Dem, fru Kant – hun strøk henne over håret. – Bare De er rolig og god.» (Skram, 1976, s. 261) Det virker nesten som om at hvis pasienten er rolig begynner de å bli friske, og det er på den måten de kan bli utskrevet.

Frøknene selv sier til Else at hun må være rolig; «Allting her blir uttrykt som sinnssykdom. De skal bare være rolig, rolig og god.» (Skram, 1976, s. 278) De sier altså det som også Else føler på, at alt blir uttrykt som sinnssykdom.

Besøk

Når Else legges inn lover Knut at han skal komme på besøk. Else blir derimot skuffet når han aldri kommer. Senere får hun derimot vite at det er Hieronimus som ikke gir henne lov å få besøk. Dette gjør at hun føler seg ensom og isolert. Når det har gått over 2 uker får hun derimot til slutt lov til å få besøk både av doktor Tvede og Inger.

Selv om Else har sine problemer, er det ikke nødvendigvis det vi ville kalt psykiske problemer. Hun får likevel ikke noe særlig behandling for sine problemer, men blir bare behandlet likt som alle de andre pasientene. Det er heller ikke symptomene som gir henne diagnosen, sinnssyk, men heller det at hun kritiserer Hieronimus. Det er altså det at hun ikke er rolig som betyr at hun ikke er frisk.

Psykisk helsevern i *Portnerboligen*

Ansatte

Som sagt er de ansatte naturligvis en viktig del av helsevernet, ikke bare i virkeligheten, men også i romanene. I *Portnerboligen* blir vi spesielt godt kjent med en av pleierne på sykehuset, Stig; «Stig Økvik var tjueen år og hadde jobbet ved Østmarka psykiatriske sykehus i mindre enn et år.» (Hellen, 2019, s. 129) Som jeg har nevnt følger vi også Stigs perspektiv i romanen. Vi får naturlig nok vite hans tanker og følelser både rundt jobben, behandlingene og Einar som er en av hans pasienter. Dette gjør at vi ikke bare får «pasienten Einar», eller familien som pårørende sitt perspektiv, men også en ansatt.

Vi blir altså kjent med Stig, og får se han som person. Vi får blant annet vite at Stig er på omtrent samme alder som Einar (Hellen, 2019, s. 129), og at Stig føler et bånd med Einar,

nesten som de er venner (Hellen, 2019, s. 150). Vi får også vite hvor godt han trives i jobben, og hvordan han bryr seg om pasientene. Vi ser også at han er kritisk til noen av metodene som blir brukt, og får nærmest et sjokk når han leser journalen til Einar.

Vi får altså et inntrykk av at Stig er en god person, og god i jobben sin. Dette blir også forsterket med hvordan Stig oppfører seg i forhold til Jostein, en annen ansatt. Jostein er ikke kvalifisert, og bryr seg heller ikke om pasientene; «Beltesengen ble hyppigere brukt på Josteins vakter, og reimene ble strammet hardere enn nødvendig.» (Hellen, 2019, s. 183) Her får vi altså se at det kunne være begge typer ansatte, de som bryr seg og de som ikke bryr seg; «Han hadde hørt andre pleiere svarte og banne når pasientene gjorde seg ut. Det eneste Stig følte, var medynk.» (Hellen, 2019, s. 166)

Ettersom vi følger Stigs perspektiv, er han den ansatte vi får vite mest om. Utenom overlege Ulvan og Jostein får vi ikke vite noen andres navn heller. Stig er den pleieren som følger Einar, så det er likevel naturlig at vi hører mest om han. Vi får likevel ikke bare høre hans tanker, men også Einars tanker om Stig. Dette er også med på å vise oss hvor stor betydning Stig har for Einar, og hans opphold. Hadde Einar hatt Jostein som pleier, hadde sannsynligvis oppholdet hans vært veldig annerledes. Mye av dette handler igjen om måten Stig snakker og behandler Einar på.

Institusjonene

I motsetning til *Professor Hieronimus* får vi i *Portnerboligen*, mye mindre miljøbeskrivelser av institusjonen. Einars rom blir f.eks. ikke beskrevet en eneste gang. Vi får likevel en detaljert beskrivelse av det utvendige, og området rundt:

Asylet, som formelt sett ikke lenger het asylet, men som alle likevel kalte det, lå vakkert til et steinkast fra sjøen. Området var omkranset av en stor park, men en håndfull to- og treetasjes murbygninger spredt utover. Til høyre langs alleen lå en gård med flere driftsbygninger, mellom et par av bygningene lå en eplehage. (Hellen, 2019, s. 131)

Allerede her får vi inntrykk av en mer moderne institusjon enn den i *Professor Hieronimus*. Her er det faktisk et uteområde som ikke gir oss en fengselsfølelse, men en følelse av noe vakkert. Størsteparten av handlingen i romanen foregår likevel inne på institusjonen, og vi får ikke inntrykk av at dette er en del av Einars behandling. Hadde det vært en del av Einars behandling, hadde det kanskje hatt påvirkning på hans opphold. Kanskje han hadde følt mer frihet, og ikke hatt behov for å rømme hjem så ofte?

Symptom og behandling

Ettersom romanen i større grad enn *Professor Hieronimus* har fokus på sykdomsforløpet, får vi vite flere ulike symptomer Einar har gjennom romanen. I møte med overlege Ulvan forteller far Johan om symptomene:

Han fortalte om den nattlige vandringen. Latterutbruddene. Mumlingen, som om han noen ganger snakket med seg selv. Hvordan han nå og da gjorde et kast med nakken, kikket seg tilforlatelig over skulderen, som om han trodde det var noen der. Det olme blikket hvis noen i nærheten lo, som om han trodde det var ham de flirte av. At han kunne bli høyløst og brysk. Jobbene han ikke klarte å beholde, bortsett fra den siste på bryggeriet, der han til og med var blitt forfremmet. (Hellen, 2019, s. 133)

Dette er likevel bare noen av symptomene Einar har gjennom romanen. Fra han slår hodet til han blir innlagt er det en lang liste av forskjellige oppførsler, som kan være symptom. Også etter han er lagt inn får vi vite flere symptom. Et symptom som kommer tydelig fram når Einar er innlagt er at han «hører syner»:

«Om jeg ser syner? På ingen måte. Barer hører.»

«Stemmer, mener De?»

«Nei, nei, nei» Einar lo. «Jeg mener syner. Jeg hører syner.» (Hellen, 2019, s. 194)

Selv om Einar har mange symptom, blir han på et tidspunkt skrevet ut og får komme hjem. Symptomene er likevel ikke borte, og når han er hjemme opplever far Johan at Einar etter hvert kommer i en kataton tilstand:

Det vil si at han stivner, inntar mer eller mindre underlige positurer, som en statue, fullstendig ubevegelig, noen ganger timer i strekk. Denne stivnetheten avløses gjerne av hensiktsløs uro, rastløs og forjaget traving i avdelingen, munnbruk mot både medpasienter og ansatte – og altså gjentatte rømminger. (Hellen, 2019, s. 276)

Diagnose

Einar har som nevnt mange symptom, og man kan tenke at det kanskje ikke bare er en ting som plager han. Symptomene er likevel tydelige, og Einar får etter hvert diagnosen schizofreni:

«Etter de siste dagers observasjon og kartlegging, er det klart at Deres sønn har et overømfintlig sinn. Slik vi ser det, er det ingen tvil; Einar Edvardsen lider av schizofreni. Hebefren type», la han til, som om det skulle gjøre det mer begripelig. (Hellen, 2019, s. 226)

Behandlingsmetoder

I begge romanene er det snakk om hvile og pleie som noe viktig for å kunne bli bedre; «Edwardsen. Deres sønn trenger ro og hvile.» (Hellen, 2019, s. 132) Einar får likevel flere ulike, kritiske metoder. Han blir blant annet utsatt for elektrosjokk, insulinsjokk, tarmskylling, og må ligge i belteseng. Selv om Einar etter hvert får en diagnose, som behandlingene blir tilpasset, blir han i begynnelsen av oppholdet utsatt for metoder som «alle» pasientene får.

Det første er insulinkur; «Einar Edwardsen var forskrevet insulinkur. *Kur og pleie*, som overlegen så fint kalte det.» (Hellen, 2019, s. 136) Behandlingene virker likevel i de fleste tilfellene bare til å gjøre det verre enn bedre, noe også Stig merker; «Einar var ikke den eneste han syntes ble mer tøvete og fjern av insulinbehandlingen.» (Hellen, 2019, s. 148)

Stig prøver også å gi beskjed om dette til overlege Ulvan; ««Jeg har kjent Einar, altså herr Edwardsen, noen uker nå ... og ... om jeg kan tillate med å si det.» Stig dempet stemmen. «I mine øyne er han verre enn da han kom.»» (Hellen, 2019, s. 168) Han får derimot bare til svar at dette ikke er noe han trenger å bry seg om «Jeg setter pris på engasjementet, men behandlingen får De overlate til oss. Jeg kan forsikre om at forvirringen kun er forbigående.» (Hellen, 2019, s. 168)

Etter at Einar har blitt diagnostisert med schizofreni får han som sagt, behandling i forhold til det. Mot slutten av romanen får han i den forbindelse tilbud om lobotomi:

«Vi kjenner oss maktesløse», sier overlegen. «Vi har prøvd alle tilgjengelige behandlingsmetoder. Eneste utsikt til bedring er dette kirurgisk sett enkle inngrepet, en operasjon som potensielt kan gjøre sønnen Deres friskere. (Hellen, 2019, s. 273)

Legen på Østmarka sykehus forteller far Johan om hvordan behandlingen har vist resultater på pasienter med schizofreni, og til og med fått nobelpris i medisin:

«Vel. På verdensbasis har mange tusen pasienter med stort hell blitt behandlet med prefrontal leucotomi. Pasienter som har vært institusjonalisert i mange år, mye lengre enn Deres sønn, har etter behandlingen blitt så friske og rolige at de har kunnet flytte hjem.» (Hellen, 2019, s. 274)

Dette fører til at Johan godkjenner behandlingen. Hvordan det går med Einar etter lobotomien får vi derimot ikke vite. Gir lobotomien samme resultat som de andre behandlingene, kan det likevel tenkes at det ikke gjør Einar bedre, men verre.

Besøk

I motsetning til Else fikk Einar besøk fra begynnelsen. Han fikk til og med i starten reise på hjemmebesøk. Disse hjemmebesøkene ble derimot etter hvert avsluttet; ««Disse hjemmebesøkene», sa han, «ser ut til å gjøre vondt verre. Vi har besluttet at han ikke skal hjem på noen uker, nå som behandlingen går inn i en mer intensiv fase.»» (Hellen, 2019, s. 180)

Selv om Einar hadde mange tydelige symptom og til og med en diagnose, noe man skulle tro gjorde det enklere å behandle, ble han ikke bedre. I likhet med Else ble han verre gjennom oppholdet. I motsetning til *Professor Hieronimus* var likevel behandlingsmetodene vanlige på denne tiden, og det var ikke nødvendigvis overlege Ulvan som prøvde å gjøre Einar verre slik Professor Hieronimus gjorde.

Hvordan blir psykisk helsevern framstilt i *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen*?

En grunn til at jeg bestemte meg for disse to romanene var naturligvis at de handlet om temaet jeg hadde valgt, psykisk helse. Romaner om psykisk helse begynner det likevel å bli mange av, men selv om de handler om samme tema er det mange forskjellige måter å skrive og framstille en historie på. En annen grunn til at jeg valgte *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen* var derfor at mye av handlingen, i begge romanene, foregikk på psykiske institusjoner. Selv om romanene framstiller historiene på to forskjellige måter, har de likevel fokus på mange av de samme punktene, f.eks. at de ansatte spiller en viktig rolle i begge romanene. Det at de hadde noe til felles, var selvfølgelig positivt for meg ettersom planen min var å sammenligne de to romanene.

Men selv om *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen* begge handler om psykisk sykdom og psykisk helsevern er de naturlig nok forskjellige. En tydelig forskjell som har betydning for romanens historie er fortellermåten. I *Professor Hieronimus* følger vi Else, og utenom noen få unntak, får vi bare vite hennes tanker og følelser. I *Portnerboligen* derimot følger vi både Einar, Svanhild, Johan og Stig. Ettersom de forteller i sine kapitler får vi vite alle de ulike tanker og følelser. Dette gjør at vi i mye større grad enn i *Professor Hieronimus* får vite hvordan det føles for de pårørende, men også ansatte.

På forhånd, før jeg leste romanene, hadde jeg en tanke om at måten de ansatte ble framstilt på kom til å være forskjellig i de to romanene. I nåtiden hører man om sykepleiere, eller andre ansatte i helsevesenet, som nesten forandrer pasienters liv pga. måten de behandler dem på.

Med tanke på metodene de brukte før i det psykiske helsevernet, tenkte jeg at kanskje de ansatte heller ikke var så mye bedre enn selve metodene. Der tok jeg likevel feil. I begge romanene er det nettopp de ansatte som er de gode. Selv om f.eks. professor Hieronimus, eller Jostein, behandler Else og Einar dårlig, er det frøknene og Stig som gjør at de klarer seg. Det er de som viser medfølelse, og behandler pasientene med medmenneskelighet, slik det skal være. Det er dette begge romanene får tydelig fram, noe som også er et viktig fellestrekk i romanene.

Som jeg nevnte tidligere er det mye større fokus på sykdomsforløpet til Einar i forhold til Else. I *Professor Hieronimus* er det ikke mange sider før Else er på hospitalet. I *Portnerboligen* derimot er det nesten 1/3 av romanen som foregår før Einar blir lagt inn første gang. Vi får i større grad også vite hva symptomene er, hvordan det henger sammen med diagnosen. Elses diagnose, sinnssyk, virker derimot vag. I *Portnerboligen* kommer også behandlingsmetodene tydeligere fram, og hva de skal hjelpe mot. Else derimot må bare være rolig. Dette henger kanskje sammen med at *Professor Hieronimus* er Amalie Skrams egne erfaringer, mens *Portnerboligen*, selv om den er basert på Hellens slekt, er mer fiksjon.

Det at begge romanene er basert på forfatternes egne historier er et annet, ikke planlagt, fellesskap. I *Professor Hieronimus* er det basert på Skrams egne erfaringer, mens det i *Portnerboligen* er basert på Hellens slekt. Det blir derfor to ulike framstillinger. Som nevnt, er Amalie Skrams roman en tydelig kritikk til hvordan Knud Pontoppidan behandlet pasientene sine, i tillegg som den skal vise at hun selv var feilaktig erklært sinnssyk. Hellens roman er også en kritikk til hvordan pasienter med psykiske lidelser ble behandlet på 1940- og 1950-tallet, og viser fram hvor grusomt og umenneskelige behandlingene kunne være. Hun går derimot ikke til angrep på en enkeltperson, men viser i større grad forståelse for at behandlingene var slik den gang, og at folk ikke visste bedre. Begge romanene framstiller likevel historien til et offer for datidens psykiatriske behandling.

Som nevnt ville jeg også se om språket eller språkbruken var forskjellig i de to romanene, ettersom de var skrevet i to forskjellige tidsperioder. Det første vi legger merke til med språket er naturligvis at *Professor Hieronimus* er preget av et gammelnorsk språk. I sitatene fra romanen kan vi f.eks. se «sig» og «øine» istedenfor «seg» og «øyne». Dette er likevel ikke et sjokk ettersom romanen ble skrevet i 1895, og naturligvis ble skrevet etter samtidens rettskriving. Det samme gjelder *Portnerboligen* der språket og setningsoppbyggingen er skrevet etter nåtidens rettskriving. De psykiatriske begrepene er likevel i forhold til 1940- og 1950-tallet ettersom det er da romanens handling tar sted. Østmarka blir f.eks. omtalt som

«asylet» av alle, selv om Johan sier det formelt sett ikke heter det lenger. Så selv om *Portnerboligen* er min moderne roman blir det ikke brukt nyere behandlingsmetoder eller begreper, med tanke på tidsepoken i romanens handling.

Så «Hvordan blir psykisk helsevern framstilt i *Professor Hieronimus* og *Portnerboligen*»? Institusjonene blir framstilt mer som et fengsel enn et sykehus. Behandlingene blir framstilt som grusomme og umenneskelige, langt fra humane. De ansatte blir framstilt som en blanding av både maktsyke djevler, og medfølende engler. Romanene framstiller triste, men sanne, historier som handler om ofre for datidens psykiatri.

Referanseliste

- Bremer, J. (1996). *En diktertragedie: En psykiatrisk patografi om Amalie Skram*. Oslo: Solum Forlag.
- Foucault, M. (2000). *Galskapens historie i opplysningens tidsalder*. Oslo: Bokklubben Dagens bøker.
- Gøril Emilie Hellen. (2019, Mars 21). Hentet fra Cappelen Damm:
<https://www.cappelendamm.no/forfattere/G%C3%B8ril%20Emilie%20Hellen-scid:44509#titler>
- Hellen, G. (2019). *Portnerboligen*. Oslo: Cappelen Damm.
- Hermundstad, G. (1999). *Psykiatriens historie*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Selboe, T. (2015). *hva er en ROMAN*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skram, A. (1976). Samlede verker 5. I A. Skram, *Professor Hieronimus* (ss. 229-404). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.